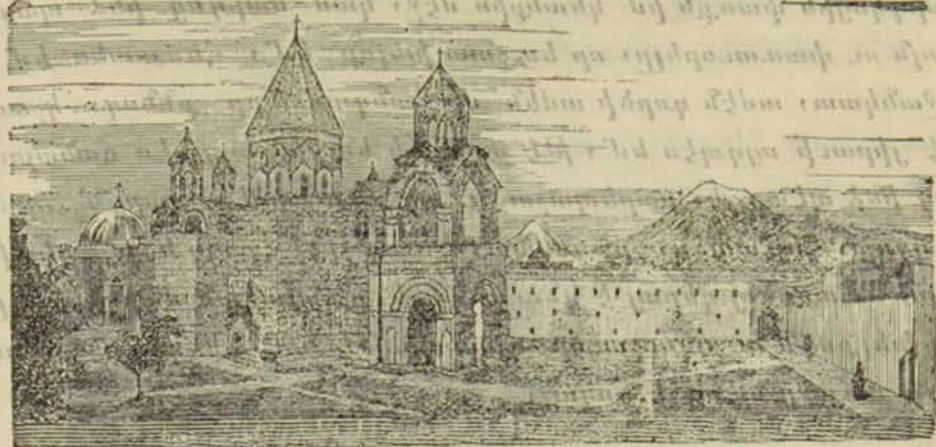

Մ Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻ ԺԲ. — ՇՐՋԱՆ ԺԸ.

1885

ՏԱՐԻ ԺԷ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31

ԱՇԽԱՐԳԻՍ ՄԱՐԴՈՑ ԱՐԱԾ ԴԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆ.

(Ե՛Է՝ 4. 22—24.)

Դատումէ շատ անգամ աշխարհն՝ երևութին մօտիկ տալով,
տարուելով անհիմն կարծիքից և սրտաքին դրդումից, որոնք
որ այսօր ուխաննայ են կոչում, վաղն արդէն դատապարտում են
ու գոռում թէ՛ խաչում: Բայց մարդուս սրտի մէջը կայ և բնակ-
վումէ միշտ մի դատաւոր, որ դատումէ առանց կաշառուելու և
ամենայն անաչառութեամբ, այդ արդար դատաւորն ինձ վարձա-
տրումէ, թէ՛ և մարդիկ չգիտեն, վարձատրումէ շատ անգամ, մին-
չև այն ժամանակն էլ, երբ որ իմ ձեռքիս ցուպը կտորուելու է
արդէն: Եւ երբ որ նա էլ լռի, երկու անգամ աւելի բարձր ձայ-
նով մեզ ձայն է տալի նա, որ դատումէ, որ մեր սրտի ծածուկն
ու խորքը տեսնումէ ու քննում, որ մանր քննումէ մեր գործերը:
Խնչո՛ւ պէտք է ինձ վիրաւորի մարդոց ինձ վերայ չար խօսելը, կամ
ինձ արհամարհելը, բան չըհասկացող մարդու տեղ դնելը, կամ
խելք ու գատողութիւն էլ չունեցող համարելը: Խնչի՛ս է պէտք

մարդկային փառքն իմ կեանքիս մէջ, կամ մարդոց ինձ պատիւ տալն ու փառաւորելը, որ ես շատ խելօք եմ, հեռատես եմ ու շրջանկատ, ամէն գործի ամեն մի հանգամանքը քննող, կշռող, թէ յիրաւի՞ այդպէս եմ, թէ մարդիկ են ինձ այդպէս ճանաչում, այդ ինձ պէտք չէ. բարեպաշտ և աստուածասէր մարդն՝ որչափ էլ զգոյշ, հեռատես, շրջանկատ, կշռող լինի, բայց և այնպէս իւր յոյսն Աստուծոյ վերայ է դնում՝ իբրև սխալական մարդ՝ իւր բոլոր խելքովն ու զգուշաւոր դատողութիւնով. մեղաւոր մարդը՝ նորա առաջը պէտք է գողայ:

Կան մարդիկ, որ փորձով գիտեն՝ թէ որչափ անհիմն, անստոյգ, փոփոխական միանգամայն և տարակուսելի է ժողովրդի մեծամասնութեան իւր վերայ արած կարծիքն ու դատողութիւնն, և սորա համար չեն երկբայում ամենեւին՝ համարձակ իրանց բարձր գնելու նորանց կեղակարծ կարծիքից, առանց մտածելու և հոգս անելու թէ՛ ուրիշների կարծիքին չեն հպատակում, և նոցա դատողութեան համեմատ չեն վարվում. Բայց աւելի շատ մարդիկ կան, պէտք է ասենք թէ՛ շատ շատերը, որ իրանց նման մարդոց կարծիքն ու դատողութիւնը շատ մեծ բանի տեղ են դնում. իրանց վերայ սաստիկ ազդում է բողմութեան ունեցած լաւ կամ վատ կարծիքն, և աւելի աշխատում են ամենայն բան այնպէս անելու, որ ուրիշներն հաւանեն ու իրանց համար լաւ ասեն և ոչ թէ իրանց ամենայն գործն ջանք են անում այնպէս բռնելու, որ իրանց խելքին, խղճին ու հոգու գէժ մեղմանց ած չըլինին:

Այս է գլխաւոր աղբիւրն այլ և այլ մարդոց համարումից ընկնելուն և իրանց ունեցած վարկը բոլորովին կորցնելուն, որով իրանք էլ ժողովրդի առաջ մեռած մարդ են համարվում, իրանց ունեցած արժանաւորութիւնը բոլորովին կորցնում ու իրանք էլ այնուհետեւ կան՝ թէ չկան, հարցնող անգամ չէ լինում: Սորանով՝ թէ շատ մասնաւոր մարդոց՝ և թէ շատ ընդանիքի բոլոր բախտաւորութիւնը խանդարվում է: Գեռ ամեն օր էլ, մեր՝ սաստիկ մեծ բանի տեղ գնելուց անհասկացող բողմութեան մեղ վերայ արած կարծիքն ու դատողութիւնն և մեղ ցաւ անելուց, տառջանում են սրաի անհանգստութիւններ, հոգսեր ու շատ տըխուր ժամեր:

Մենք չէինք ունենալ մեր կեանքի մէջ սիրտ դռնացնող բաւա-

կան հոնդամանքներ, եթէ որ աշխարհի մեզ վերայ արած գառողութեան մասին մի ուղիղ գաղափար կազմած լինէինք մեզ համար:

Բայց ցուելոյս պէտք է տեսնել, որ շատ անգամ հակառակն է պատահում. և ինչքան որ անախորժ օրեր մեր անխելքութիւնովը քաշել ենք, մեր զաւակների մոքին էլ՝ դեռ իրանց փոքր հասակումն՝ մրտցնում ենք ու տալաւորում թէ՛ նրանի մեծ նշանակութիւն և արժէք ունի մարդոց կարծիքը: Անզուշարժ մենք նոցա համար պատրաստում ենք մի մութ ու տխուր ապագայ և ակամայ նորանց սխալ ճանապարհ ենք տանում: Ամենայն օր լսում ենք, որ երեխեքին առում են թէ՛ մարդիկ, որ լսեն, և իմանան, ի՞նչ կասեն: Աւելի քիչ է սխալահամ, որ մի բարի մայր իւր որդուն կամացուի ասի թէ՛ ամենագէտ Աստուծոյ ինչպէս կընդունի այդ քո արարմանքը:

Այս խօսքը թէ՛ մարդիկ ինչ կասեն՝ պորտէ պորտ մեր սրտումը տարաւորուել է անջնջելի կերպով և մեզ համար ամենամեծ նշանակութիւն ունի: Նորանիցն է, որ մենք միշտ աշխատում ենք աւելի լաւ երեւել, քան թէ լինել, որ մենք աւելի հետաքրքիր ենք և աշխատում ենք աշխարհի մեզ վերայ արած կարծիքին հետեւլու, քան թէ մեր խղճմանքի ձայնին, որ մենք սրտով հանգիստ ենք, որ մարդիկ մեզ վերայ լաւ կարծիք ունին, լաւ են խօսում, և ամենեւին հոգս չենք անում, որ մեր երկնաւոր Հօր ու Դատաւորի առաջն էլ արդեօք նոյն չափ լաւ ենք:

Թոյլ հագուց տէր մարդոց աննշան զէնք: — Մի օր, երբ որ դերեղմանումը կլինենք, մարդոց կարծիքը մեր վերայ՝ կամ նոցա մեր մասին արած գառողութիւնը՝ կլրուի, էլ չի բանիլ. բայց աշխարհիս Դատաւորի գառողութիւնը չի լրիւ: Հեշտ շրջանը խաբուող մարդոց մեզ վերայ ունեցած կարծիքը, սուտ վիայութիւնը մեզ չի օգնիլ նորա առաջ, որ սրտեր է քննում և Որոյ աչքն ամենեւին խաբել չէ կարելի: — Մարդոց գառողութիւնը հիմնվում է արդարեւ Բանիւնի հիմն աստուծոյ վերայ: Ինչու որ մահկանայնացուի աչքը սրտերի գաղտնիքը ծածուկը տեսնել անկարող է, ուրեմն Բայն երեւոյնով է դատում և երեւոյթիցը հանում է այլ և այլ եղբակացութիւններ: Ո՛րչափ անգամ արդեօք կըխաբուի մարդն այդպէս վարուելով: Մարդիկ՝ միայն իրանց հասկացողութիւնը, միայն իրանց հակումներն են ընդունում միշտ իբրեւ չափ:

շում՝ եւմ, ինչ որ նրանք պէտք է քաշեն։ Երբ որ քեզ ծանօթ մի մարդու վերայ մի կարծիք հաստատ կերպով տարածվում է, և այդ կարծիքը նորա անուանը կարող է մասնագրեթիւ, և մի լուսեղեկացիր թէ՛ այդ մաս համար տարածուն ուլ է։ Երբ որ գտար թէ նա է հեշտ կհասկանա թէ՛ յատակ թէ՛ պզտոյ պղբիւրիցն է՝ դուրս եկել, բայց այդ բանն խմանալն էլ շատ դժուար է մեծաւ մտգամբ։ Մէկի վերայ մաս խօսուելն աւելի շատ անգամ ողորմելի կերպով միայն նոյնը կրկնելն է պարտաւ մարդոց կողմից։ Երբ չար բանի վերայ ուրախանալով, նոյնն առում են, ինչ որ մի տեղ լսել են, կամ ծռւ հասկացել։ Աւելի շատ անգամ ծածուկ տակու թիւնն է, կամ ծածուկ նախանձը, կամ չարախնդայութիւնն, որ այն՝ այն մարդու վերայ մի մաս բան կարծիք է աթել ու տակ, և դիւրահաւան մարդիկը, հաւատալով ու բերնէ բերան քցելով այդ կարծիքը, տարածել են իրեւ ճշմարտութիւն։

Ուրեմն զգուշացիւ կոչուէն ուրիշի մասը, որպէս ինչ ինչ ճշմարիտ բան ընդհանելու, կամ ինչ էլ հետը համայնելու։ Մի դատիր, խմացիր որ Աստուած էլ քեզ կգատի, ինչ չտիտի որ չափում ես նոյն չտիտի էլ քեզ կչտիտի։ Արեւատես ու դիւրահաւան մարդոց դատողութիւնը լսիր, բայց մի հաւատար խելոյն, և աւելի զգոյշ կաց տարածելուց, եթէ որ չես ուղում զբոսորտութեան անարգ գործիք գառնալ։ Մի լսիր, որտեղ որ մէկն իրան ներում է՝ ծիծաղելով, կամ ստից սրտի ցաւ ցոյց տալով մի բարեկէր մարդու նման, քո ընկերիդ վերայ մաս կարծիքներ յայտնել։ Մի լսիր այդպիսի տեղն, այլ խօսիր, ասա գովելու արժանի բանն, որ գիտես նորա մասին։ Արջալի որ կարող ես նորա տեղը դու խօսիւր նորա մեղադրողի առջն, երբ որ տեսնում ես, որ նա նրան մեղադրել էլ է նրան չէ կարողանում, բայց բոլորովին արգարացնել էլ չէ կարողանում, խմացիր, որ քո մարդասիրութիւնդ բամբասողին կամայայնի նորա մէջն աւելի լաւ զգացմունք կդարձնացնի, այնպէս որ ինչ չար խօսքերից չես կկենայ։ Ախ, ինչպէս կատկածելի և անասոյց են մարդոց խիտն դատողութիւններն, որ անուամն անխնայ և սրբան տաք արտառքներ են լեռնիւ տակել զբոսարարած անմեղները աչքերից։ Երանի թէ գու էլ թեթեւամտութիւնով, երբէք այդպիսի չարալիք դուներին, կամակից եղած չլինէիր, և անմեղներն անմխիթար տիրութեան արտառքի ոչ մի կաթիլը քո սիրտդ չէրէր միայն

Բայց նորան էլ քանի որ աստիճանական շարքի է հարկից, Տեղեկացիր թե՛ իւր վարքովն ի նշէ արեւ, ու առիթ տուել իւր վերայ այդպիսի անյաջող կարծիք տարածուելուն: Այժմ քո մօտիկ բարեկամդ է, գնա նորա մօտն, մեղմ ու կակուղ խօսքերով հասկացուր որ զգուշանայ այն վատ խօսքերիցն, որ իւր մասին ասվում են: Համայնքի թե՛ նորա վերայ լսուած վատ խօսքերիցն որն է ճշմարիտ՝ ու որն՝ չէ: Այժմ որ տեսնում ես որ նա անմեղ է ու արդար, սիրա ու քաջութիւն ունեցիր նորա համար՝ վահան լինելու ու նորան պաշտպանելու: Աէջ անդ դուք եկ ու ոչնչացուր զբարատութիւնը, բայց մեղքանալով խնայելով վարուիք զբարատի հետն, եթէ որ հանգամանքները ներում են: Նրշմարտութիւնը սիրա ու բարասցնող արեւի լուսի առաջը հանիր եւ շատերի ունեցած ծուռ ու վատ կարծիքը ազդիր, փարատիր:

Այժմ որ մի տեղ տեսնում ես որ առարկինի մարդը ճանաչուած չէ, նորա պատիւը վերականգնիր, եթէ կարող ես սխալ կարծիքը փարատիր: Աշխարհի մարդոց ունեցած կարծիքի ու դատողութիւնի հետ մի գնալ եւ ծուռ ճանաչուած մարդուն հաւատարիմ մնացիր: Այսպէս էր անում Յիսուս Քրիստոս: Եւ նա մարտադրեց ինչ որ մեղաւորների հետ է նստում վեր կենում, արհամարհանքով ասում էր աշխարհը: Բայց Յիսուս լսում էր իւր Հօր ձայնին, ոչ թէ աշխարհի ասածին:

Բայց եւ հետո՝ կայ նախքան իւր կենալուց կատիճառոր մարդու հետ, որ էր Բարսիլոնիցի թե՛ Կոնստանդինի վար համբաւը ունէր: Դանաւնը երբ որ նշան դետ լաւ չէր ճանաչում: Երբ որ քո հանգամանքներդ չեն թողնում, որ դու նորա հետ նիստ ու կայ անելուց քեզ հետ ուսման, պէտք է շատ զգուշ կենաս նորա հետ աւելի մօտիկ բարեկամութիւն անելուց, որովհետեւ վատ ընկերութիւնը՝ լաւ վարք ու բարք աննշմարելի կերպով փչացնում է: Այլ կարծիք թե՛ քո առարկնութիւնդ այնչափ անյողգողդ է, որ երկար կարող է ընդդիմանալ հրապուրիչ օրինակներին: Փախիր փորձութիւնից, ով որ ինքն իրան վաճառի մէջ է քցում, հեշտ է կորչում: Վաճառողի մէջը դա զոտ մնացնում լսման մեղմանով եւ այլով:

Երբ որ տեսնում ես թէ՛ քո մօտիկ բարեկամներից անգամ անվայել բաները սիրում են ու իրանց վերայ աշխարհի բերանը բաց են անում, երբ որ տեսնում ես, որ քո զգուշացնող խօսքերը նոյա վերայ ազդեցութիւն չեն անում ու իրանց ճանապարհից

յեա չեն կենում, սիրտ ու քաջութիւն ունեցիր նոցա հետ բարեկամութիւնը կտրելու: Յիմարների հէնց առաջին պատիժն այն է, որ լաւ մարդիկը նացանից հեռանում են: Ասա Դաւիթ մարդարէի հետ թէ՛ ծաղր անողների ու մեղաւորների հետը չեմ նստիլ:

Այ միայն կեղտոտուելուց կրկին քո սիրտդ այլ և քո բարի անունդ, որ քեզ համար ամեն բանից աւելի թանկագինն ունի, որովհետեւ առանց լաւ անուն ունենալու՝ քո հայրենակիցներից օգտակար լինել չես կարող: Քո պարտականութիւնդ է առանց մեծակշիռ պատճառների ունենալու՝ քո պատիւը երբէք չզոհել: Քո պարտականութիւնդ է պապերիցդ՝ ժառանգած անունդ անարատ և անպարտաւ սղահել:

Աւրեմն չես էլ կարող անհոգ ու անտարբեր մնալ, երբ որ ճաշքէն էլ վերայ դասողութիւններ են անում:

Եթէ որ քո խղճմանքդ մաքուր է ու քեզ չէ տանջում, ամեն բանից առաջ միտքդ բեր ամեն մի ժամանակ այն թէ՛ ինչպէս անհատաւ են մարդիկ իրանց մէկի վերայ դատաւութիւններ արած, կարծիքների գնացած ժամանակն: Թէ ինչպէս նոքա է գուց կարող են գտնել, ինչ որ այսօր պարտաւում են, թէ ինչպէս նոքա միշտ միւսին երեւոյթից են շլանում՝ և քիչ է պատահում, որ բանի խկտթեանը մտիկ ան: Մարդաց կարծիքը, դատողութիւնը ոչ մի ժամանակ կառքի տեղ մի սլաշալի, այլ զրպարտութիւնն էլ բնութենի այնպէս, ինչպէս որ կայ՝ իբրեւ Աստուծուց քեզ զրկուած փորձութիւն: Տար քաջութեամբ իբրեւ քրիստոնեայ: Կգայ օրն, որ քո արդարութիւնդ կճանաչուի ու կգնահատուի:

Երբ որ դու համոզուած ես, որ քո արած գործդ բարի է, թող մարդիկ գոռան, գոչեն, պարտաւեն, ինչքան ուզեն: Առանց սիրտդ կտրելու և թուլանալու դու քո ճանապարհդ առաջ տար: Հեադ ունենալով քո Աստուծուց հաճութիւնն ու քեզ սրտխաչնալ խղճմանքդ: Եթէ որ բոլոր աշխարհքն էլ քեզ ծուռ ճանաչի, Աստուած քեզ ուղիղ կճանաչի: Եթէ որ արդար բանի համար մեծ անպատաւութիւն էլ կրես ոչ մի այգոյխի բան քո սիրտդ չփրաւորի: առանց պատերազմի յաղթութիւն չկայ: Երբ որ Աստուծոյ առաջին պարգեւես ես ու քո կենդանի խղճմանքդ՝ քեզ ամենն ինչէ տանջում, քեզ հալածողների ջարտութիւնն ոչ մի վնաս չէ կարող քեզ հասցնել:

Քանի՞ քանի բարերարներից ու նորանց արած բարերարութիւններից, քանի՞ քանի աստուածահաճոյ շինութիւններից՝ ախարի դուրկ մնայինք հենց այսօր էլ, եթէ որ այն արհիւ ու հաստատ մտքի տէր մարդիկն, որոնք որ այդ բարիքը մեզ արել են, անհատականօր բազմութեան չարախօսութիւններին տկանջ արած լինէին ու իրանց անելու բարի և մարդասիրտ գործերը երեւի վերայ թողած լինէին անկատար։ Աշխարհի մարդոց դատողութիւնից վեր պահիր քեզ և արի ու արհիւ սրտով մտիկ տուր Աստուծոյդ վերայ, երբ որ բարի գործ ես ուղում անել։

Միայն փոքրոգի մարդիկն Աստուծոյ նախախնամութեան վերայ վատահալութիւն չունենալով և իրանց էլ ուժին չհաւատալով՝ աւելի ուղում են մահկանացու մարդոց կոյր ոչքին լաւ երեւել քան թէ ամենատես Աստուծոյ ոչքին։

Այդպիսի թուլասիրտ մարդիկ շատ շատ կան, որոց համար հպեղէն մարդոց դատողութիւնը՝ կամ դատաստանը աւելի նշանակութիւն ունի, քան թէ Աստուծունը։ Կոյ մարդ, որ ամաչում է իւր արած սխալը խոստովանելու և իւր պատիւը չկորցնելու համար ունեցած թիւր զգացմունքովն չէ ուղում փոխուել, այլ էլի մնում է չար ճանապարհի վերայ, որ իրան շուտ թէ ուշ տէրք է տանիւ քցի անդունդը։ Զէ ուղում, որ աշխարհն իւր վերայ ծիծաղի, չէ ուղում, որ թշնամիքն, սկինդ կանգնելով, իրան յողթեն, և յօժար է ու աւելի լաւ է համարում, որ իւր խղճմունքն իրան տանջի ու յաւիտեան էլ զըջայ։ Գնում է ու մի նոր անհաւատարմութիւն էլ է անում, որ գործնով իւր սուաջուան արած սխալը ծածկուի, ձեռքը ձգում է գէպի մի նոր յանցանք, որ իւր արած առաջուան չար գործը ծածկի ու փաթաթում է մեղքերի մի ցանցի մէջ, որից որ էլ երբէք գուրս գալ և ազատուել չէ կարողանում։ Նա վախում է աշխարհի ծաղր անելուցն ու հիմայ իրան այն տեղն է հասցնում, որ աշխարհքն իրանից զգլում է ու ոչ որ երեսին մտիկ տալ չէ ուղում։

Այնտեղ մի ուրիշը՝ մարդոց իւր վերայ ունեցած լաւ կարծիքը չխախտելու համար՝ այնպիսի ծախքեր է անում, որ իւր ունեցած կարողութիւնից վեր է։ Նա՛ ուրիշների իւր վերայ ունեցած լաւ կարծիքից չզրկուելու համար՝ բոլորովին զրկում է իւր ընտանիքին ու զոհում նոցա բազդաւորութիւնը, զսհում է մինչև

անգամ իւր որտի անդորրութիւնը, մինչև որ կարողութիւնից ընկնում է բոլորովին ու ձեռքիցն էլ ոչ մի բան չէ գալիս որ ազատուէր իւր անել գրութիւնիցն: Մարդուս անկումից առաջ՝ վրան միշտ հպարտութիւն է գալիս:

Զէ, իմ սիրտ, քանի որ դու Աստուծոյ՝ քեզ վերայ մտիկ տալուցը քաջուելու բան չունիս, մարդոց քեզ վերայ մտիկ տալուցը ամենեւին մի գոգար: Ենք էլ լաւ գիտես, որ ամենապատուական մարդն անգամ ուրիշի վերայ եղած զրպարտութիւնից խաբուել է, և ոչ մի ամբիժ ու արգար մարդ չէ կարող ազատ մնալ չար լիզուներից:

Որչափ էլ անհաստատ ու անկայուն լինի մարդոց քեզ վերայ խօսելը, նոցա լիզուից ազատուելու համար՝ դու ամենեւին պարտական չես զուր տեղը նոցա անխառ խօսքերը տանելու, երբ որ ուզում են բարի մարդոց առաջ ունեցած պատուիցդ քեզ քցել:

Դու պարտական ես՝ թէ նոցա առաջը, թէ քո և թէ քո ընտանեաց առաջը՝ չթողնել, որ չարահոգի մարդիկը քեզ քո պատուիցդ քցեն, կամ անունդ սեւայնեն, երբ որ տեսնում ես, որ հենց դորա վերայ են աշխատում պատուիդ կոչելու յարձակողական խօսքերով: Այդպիսի տեղ՝ լռելիք ու ձայն չհանելդ այն նշանակութիւնը կունենար, որ դու էլ նոյնը խառնովանում ես, որ քեզ վերայ դուրս եկած համբուր ճշմարիտ էր:

Բարի անունը մի ժառանգութիւն է, որ պապերիցդ է քեզ մնացել ու դու էլ քո թոռներիդ պէտք է թողնես՝ քեզանից յետոյ՝ տաճնց աւերելու: Այդ բարի անունդ է, որ օտարներն էլ անգամ քեզ վերայ վատահոլութիւն ունին, թէ և դեռ հեռներն էլ խօսած չես, այդ բարի անունդ է, որ վատ ճանապարհի մէջ եղած մարդիկը քեզանից քաշվումեն, քեզ մօտենալ սիրտ չեն անում, այլ ազնիւ մարդոց է քեզ հետ բարեկամացնում: Այդ բարի անունդ է, որ քաղաքակիցքդ քեզ վերայ հաւատարմութիւն ունին ու քո թոյլ եղած ժամանակի՝ քեզ զօրեղ է ցոյց տալիս, և քո անբազաւութեանդ մէջ ամենքն էլ քեզ կարեկցում են: Անարատ անուան ունեցած պատիւն ոսկի հիւս և ականակապ զարդ է, ամեն մի հարստութիւնից էլ ուելի թանկագին է, այն մարդն է տղքաւ մտքացկան իւր ունեցած գանձերովն հանդերձ, որոյ անունը կտրած է ու պատվւ չունի:

Բայց ընդհանրապէս հոգ ունեցիր, որ թեթեւամտութիւնովդ

աշխարհի լեզուի տակը ինքդ քեզ չքցես: Երանի՜ Դորան, ով որ կարող է իւր կեանքը խաղաղ անցկացնել՝ անպղտոր սրտով՝ աշխարհի մէկ կողմ քաշուած: ու այնպիսի բանի ետեւից չընկնելով, որ ուրիշների աչքին ընկնի, և որոյ անունը յիշվում է միայն իւր սակաւաթիւ հաւատարիմ՝ բարեկամաց մէջ: Նախանձի թունաւոր լեզուն շտամէ հարիւր ու մէկ անկիւններից նորա վերայ, ով որ ինքն առաջ է ընկնում, որ անուն, վառք ստանայ:

Մարդիկներից շատ շատերը մեզ վերայ վատ բան մտածել ու մեր վատը խօսել են սիրում: քան թէ մեզ վատութիւն անել, ուրեմն + ու լուրճ-նոսիք + եղ այնպէս ցոյց մը դառնալ, որ Ժեթադո-Ռե-ն + ազատակենցեղէն լիբայ, իբանց ունեցած կարծիքէ կամ դատողութեանը համար, ինչ որ իրանց համար յարգի է, դու մի արհամարհիլ: Վարման ձեւերից ու արդարեւ սովորութիւններից դուրս մի գալ, որ օտարոտի մարդ չերեւես: լեզուի տակ չընկնես, քեզ սաստիկ չքամբասեն: Դու աշխարհի մարդոց քեզ վերայ արած դատողութիւնը, ունեցած կարծիքը կմեղմացնես, եթէ որ չես կոչիլ նորանց անվնաս նախապաշարմունքներին:

Ինչքան + եղ + անիլ, երբ որ դժոճ-նոս, որ + ազատակենցեղէն պիտի լինէ՝ զանէց առեւ է, հասկացել է, արդեօք մի դժոճ, մի պահաս-Ռե-ն առեւ է ու դժոճանք նորանց առաջը պարե-ն պահել է: Երբ որ իմացար քո արած սխաղ, սիրտ ու քաջութիւն ունեցիր՝ այդ պահատութիւնիցդ յետ կենալու: Ամեն մի սխալմունք քեզ արատաւորում է, և յիրաւի գլխաւոր սխալն, որ մի մարդ անում է, այն է, որ դուր անցն արհամարհում է իւր քաղաքակցից ունեցած պատիւն, հաւատարմութիւնն և ժողովրդի մէջ եղած լաւ մարդոց իւր վերայ ունեցած լաւ համարումն: Այդ տեսակ վարմունքովդ դու քեզ զրկումես մի մեծ միջոցից, բարի բան անելու և բարի մարդոց մէջ ուրախ կեանք անցկացնելուց:

Աշխարհի մարդոց քեզ վերայ ունեցած կարծիքն, եթէ հիմնուած է քո թուլութիւններից վերայ, երբեք չի փոխուիլ: Լաւ իմացիր, որ մինչև անգամ թագաւորները պարտաւորվում են խոնարհել հասարակական կարծիքի առաջն, երբ որ նորանց բերանից դուրս եկածը ճշմարիտ է: Լաւ իմացիր, որ արդարեւ տեղին՝ աշխարհի կարծիքն ու արած դատողութիւնը բռնակալների ամենախիստ դատաւորն է, առաջինութեան ամենապատկառելի վրէժխնդիրն և ամենածանր խարազանն այն քաղաքացու գլխին

է՛ որ անիրաւութիւններ է անում ու էլ ուրիշ դատաւոր ու դատաստան չէ իմանում :

Յողժիւր քո գայթակղական սովորութիւններիդ, քո անպատշաճ հակումներիդ, այն ժամանակ միայն քո թշնամիներիդ յաղթած կլինիս և աշխարհի մարդոց բերանը քեզ վերայ չի բացուիլ :

Մարդու անմեղութիւնն ոչ մի ժամանակ այնպէս պարզ յայտնի չէ լինում իրան, քան թէ երբ որ տեսնում է, որ իրան լաւ չեն ճանաչում ու սաստիկ տխրում է դորա համար : Երանի ինձ, եթէ որ Աստուծոյ առաջը մարութ լինիմ, այն ժամանակն ինչպէս քաղցր պիտի լինէր ինձ համար վշտակրութեան բաժակը :

Միշտ կան մարդիկ, որ ինձ բարի չեն կամենում : Նորանցից ամենաանշանն էլ կարող է ինձ միասել. ամենաանգոր թշնամուն էլ մարդս պէտք չէ որ արհամարհի : Բայց այս էլ տեսնե՛ք. աշխատե՛լեմ ես արդեօք առաջուանից ինձ այնպէս պահել ու այնպէս վարուել, որ թշնամիներս ինձ պատուե՛ն : Արդեօք նորանց հետ հաշտուելու համար այս ու այն ճանապարհը բռնե՛լ եմ : Հէնց ինքս էլ չպիտի արդեօք խոստովանուեմ, որ իմ սիրտս էլ ազատ չէ նորանց դէմ ունեցած ատելութիւնիցս ու բարկութիւնիցս :

Դէ՛ն քցեմ այսպիսի դսրովելի զգացմունքներն, այն սրտիցս որ ես Աստուծոյ եմ նուիրել : Առաջ ինքս բարի ու աղնիւ լինիմ, յետոյ մեծահոգութեամբս ու բարութեամբս ինձ ատողներին ապաղէն կացուցանեմ :

Վա՛յ ինձ, եթէ որ իմ մահուան անկողինքիս վրայ անէծքը լըսուի մի մարդու, որոյ հետ չեմ հաշտուել, կամ իմ գազապիս ետեւից մի արտառաք թափուի մի մարդու, որին ես թեթեւամտութիւնովս կամ չարախնդացութիւնովս դրպարտած լինիմ : — Ինչ լա՛վ է որ Բն+ լա՛վ—Բն+, Կլա՛վ—Է Բն, և Ինչ դատաստանով որ մենք դատումենք, մենք էլ կդատուե՛նք :

(Բարձր)

Գ. Ե. Ա.

(Շարունակելէ)